

Урок історії Голокосту

Іван Боровець

«Антикваріат»

Авторка Люба Лесна
Режисерка Вера Дубачова
У ролях: Емілія Вашариова, Міхал Дюріш,
Марта Матьова
Театр ім. Павла Орсага Гвездослава,
Братислава

Сцена з вистави «Антикваріат». Авторка Люба Лесна.
Режисерка Вера Дубачова. Театр ім. Павла Орсага Гвездослава,
Братислава.

10 вересня 2021 року в театрі ім. Павла Орсага Гвездослава в Братиславі (Словацька Республіка) відбулася вистава «Антикваріат». Її глядачем, завдяки люб'язному запрошенню колеги-історика Івана Каменца, був і автор цих рядків. Очевидно, одним із мотивів пропозиції стало його кредо, що історичні наукові статті та монографії читає обмежене коло людей, переважно такі ж фахівці-дослідники, а відтак – виховна роль історії залишається поза увагою широкої громадськості. Натомість мистецькі форми (насамперед фільм і вистава), знаходять набагато більше глядачів, а, отже, про уроки історії дізнається чисельніша аудиторія. Ідея знайшла втілення у виставі «Антикваріат». Її сюжет побудований на одній із найтрагічніших сторінок модерної словацької історії – трагедії Голокосту. В тогочасній Словацькій державі він мав свої особливості, відбувався кількома етапами: обмеження громадянських прав євреїв; позбавлення їх майна (арізація); депортація до окупованого польського генерал-губернаторства, яка була організована словацькими адміністративними й транспортними ресурсами.

Зав'язкою драми став монолог-спогади літньої єврейської жінки Лідії Стейнер (Емілія Вашариова) про події 1942 року, які вона пережила маленькою дівчинкою. У будинок її сім'ї, яка була співвласником магазину «Антикваріат», прийшов з кількома гардистами (члени парамілітарного підрозділу тогочасної владної партії) арізатор – письменник Людо Ондрейов (Містрік) – й оголосив про виселення. Дівчинці пощастило сховатися, але її батьків депортували в концтабір, де вони загинули. Цей фрагмент завершується відеодемонстрацією їхніх фото.

Основною частиною вистави є діалоги в лікарняній палаті між старим хворим Ондрейовим (Міхал Дюріш) та дівчиною-медсестрою (Марта Матьова). Нудьгуючий в лікарні письменник охоче розповідає співрозмовниці про своє життя, не приховуючи моментів, де він проявляв політич-

не пристосуванство й кон'юнктурність, виправдовуючи це тим, що «таким був час». Вдавався до хитрощів і навіть обману й на поприщі літературної діяльності, адже написав подорожні щоденники «Африканський записник» та «Горами Суматри» в Словаччині, так і не побувавши в Африці. Медсестра реагує на патякання письменника короткими іронічними коментарями й насмішкуватими запитаннями. Проте коли розмови повертають на тему арізації та депортації сім'ї Стейнерів вона стає вельми схвиленою й гостро критикує дії Ондрейова.

Апогеєм драми є момент, коли медсестра повідомляє, що вона і є та маленька дівчинка, батьків якої Ондрейов послав на смерть. Але він не проявляє ознак каяття, натомість звертається до глядацької зали із фінальною фразою – гучним запитанням «Що ви всі від мене хочете?».

Слід відзначити високу майстерність гри досвідчених акторів, які змогли передати глядачам атмосферу епохи та широку палітру сильних емоцій.

По завершенні вистави відбулася загальна дискусія на тему «Чи є небезпека Голокосту сьогодні?». У ній взяла участь власне сама Лідія Стейнер, чия життєва трагедія надихнула творців «Антикваріату». Вона підтвердила, що постановникам та акторам вдалося максимально схоже виразити на сцені те, що вона пережила у той час. Зауважила, що змушена була довгі роки приховувати ці епізоди своєї біографії навіть від власних дітей. Далі професійні дослідники Іван Каменец та Ян Главінка ознайомили учасників зібрання з конкретними документальними фактами Голокосту в Словаччині та участі в ньому Л. Ондрейова. Звертаємо увагу, що у глядацькій залі під час дискусії були присутні кілька десятків старшокласників, тобто захід виконав важливу виховну функцію унаочнення для молоді трагедії попраання людських прав, яка ніколи не має повторитися.